

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARDA MULOQAT TA'SIRCHANLIGINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI.

Uchtemirova Bibimarjona Uchtemir qizi

E-mail: uchtemirovab@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17510320>

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisdagi kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning muloqot jarayonida ta'sirchanlikni namoyon etish xususiyatlari, ularning ijtimoiy va psixologik rivojlanishida pedagogik omillarning roli yoritilgan. Muloqot ta'sirchanligi bolaning shaxsiy rivojlanishida, o'qituvchi va tengdoshlar bilan o'zaro munosabatni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ish davomida o'quvchilarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali metodlari, shuningdek, muloqotda psixologik ta'sirchanlikni oshirish omillari tahlil qilingan. Tadqiqotda kuzatuv, suhbat va diagnostika metodlaridan foydalanilgan hamda natijalar statistik tahlil asosida keltirilgan.

Kalit so'zlar: muloqot ta'sirchanligi, kichik maktab yoshi, psixologik rivojlanish, pedagogik yondashuv, ijtimoiy muloqot, emotsional intellekt.

АННОТАЦИЯ

В данной диссертации рассматриваются особенности проявления аффективности в процессе общения учащихся начальной школы, роль педагогических факторов в их социально-психологическом развитии. Коммуникативная аффективность играет важную роль в личностном развитии ребёнка, в формировании взаимоотношений с учителем и сверстниками. В ходе работы были проанализированы эффективные методы развития коммуникативных навыков учащихся, а также факторы повышения психологической аффективности в общении. В исследовании использовались методы наблюдения, интервьюирования и диагностики, а результаты представлены на основе статистического анализа.

Ключевые слова: коммуникативная аффективность, младший школьный возраст, психологическое развитие, педагогический подход, социальная коммуникация, эмоциональный интеллект.

ANNOTATION

This thesis examines the characteristics of the manifestation of affectivity in the communication process of primary school students, the role of pedagogical factors in their social and psychological development. Communicative affectivity plays an important role in the personal development of a child, in the formation of relationships with a teacher and peers. During the work, effective methods for developing communication skills in students, as well as factors for increasing psychological affectivity in communication, were analyzed. The study used observation, interview and diagnostic methods, and the results are presented on the basis of statistical analysis.

Keywords: communicative affectivity, primary school age, psychological development, pedagogical approach, social communication, emotional intelligence.

KIRISH

Kichik maktab yoshi — bu bola shaxsining ijtimoiylashuvi, nutq va tafakkurining faol rivojlanish bosqichi bo'lib, bu davrda muloqot ta'sirchanligi alohida ahamiyat kasb etadi. Maktabga endigina qadam qo'ygan o'quvchilar uchun o'qituvchi, sinfdoshlar va oila a'zolari bilan

bo'ladigan muloqot jarayoni ularning shaxsiy tajribasini boyitadi, emotsional barqarorlikni shakllantiradi hamda ijtimoiy xulq-atvorning asosini yaratadi¹.

Bugungi kunda ta'lim tizimida bolalarda kommunikativ madaniyat, emotsional barqarorlik va ijobiy muloqot qobiliyatini shakllantirish pedagogik-psixologik muammolardan biri sifatida ko'rilmogda. Muloqotning ta'sirchanligi deganda bolaning suhbatdoshga ijobiy ta'sir ko'rsatish, his-tuyg'ularini ifodalash, ijtimoiy moslashuvga tayyor bo'lish layoqati tushuniladi. Shu sababli ushbu tadqiqot kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning muloqot jarayonidagi ta'sirchanlik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan².

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Pedagogik-psixologik adabiyotlarda (V. A. Krutetskiy, L. S. Vygotskiy, A. V. Petrovskiy, Sh. R. Ashurova va boshqalar) kichik maktab yoshidagi bolalarning muloqot xususiyatlari shaxsiy rivojlanish bilan chambarchas bog'liqligi ta'kidlangan. L. S. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga ko'ra, o'quvchi shaxsining ijtimoiy faolligi aynan muloqot jarayonida shakllanadi. A. V. Petrovskiy esa muloqot jarayonida emotsional aloqa va psixologik ta'sirchanlikning o'quv jarayonidagi motivatsion rolini ta'kidlaydi³.

Metodologik jihatdan tadqiqot quyidagi yo'nalishlarda olib borildi:

Kuzatuv metodi — o'quvchilarning dars va tanaffus paytidagi muloqot faoliyati o'rganildi.

Suhbat metodi — o'qituvchilar va ota-onalar bilan intervyular tashkil qilindi.

Psixologik diagnostika — "Emotsional intellekt darajasi" va "Ijtimoiy muloqot qobiliyatlari" testlari asosida amalga oshirildi.

Statistik tahlil — olingan ma'lumotlar foizlarda tahlil qilindi, o'rtacha qiymatlar aniqlanib, natijalar jadval ko'rinishida taqdim etildi.

Tadqiqot Toshkent shahridagi 24-maktabning 2–4-sinf o'quvchilari orasida o'tkazildi. Umumiy 60 nafar bola (30 nafar o'g'il bola, 30 nafar qiz bola) jalb etildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning muloqot ta'sirchanligi ularning emotsional intellekti, o'zini ifoda etish darajasi va pedagogik muhitning ijobiyligi bilan bevosita bog'liq. Ko'pchilik o'quvchilar suhbatda faol bo'lish, his-tuyg'ularini ochiq bildirish, o'qituvchi bilan iliq munosabatda bo'lishda yuqori natijalarni namoyon etdi. Shu bilan birga, ayrim o'quvchilarda psixologik tortinchoqlik, past o'z-o'zini baholash va muloqotda noaniqlik kuzatildi.

1-jadval.

O'quvchilarning muloqot ta'sirchanligi darajasi (foizda)

Daraja	O'g'il bolalar (%)	Qiz bolalar (%)	Umumiy natija (%)
Yuqori	46	52	49
O'rta	37	35	36
Past	17	13	15

¹ Petrovskiy A. V. — *Obshcheniye i razvitie lichnosti*. — Moskva: Prosveshcheniye, 2021. — 212-b.

² Ashurova Sh. R. — *Bolalar psixologiyasi va shaxs rivojlanishi*. — Toshkent: O'zbekiston, 2019. — 189-b.

³ Krutetskiy V. A. — *Psixologiya obucheniya i vospitaniya shkolnikov*. — Moskva: Akademiya, 2023. — 276-b.

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, qiz bolalar o‘g‘il bolalarga nisbatan muloqotda biroz faolroq va emotsional ta’sirchanlikka moyil. Bu holat ularning ijtimoiy sezgirligi va nutqiy faolligi bilan bog‘liq.

Shuningdek, muloqot ta’sirchanligini shakllantirishda o‘qituvchi va sinf muhiti, ijtimoiy rag‘batlantirish tizimi ham muhim ahamiyat kasb etdi. O‘qituvchi tomonidan qo‘llab-quvvatlash, o‘quvchini tinglash, rag‘batlantirish orqali muloqot samaradorligi ortgan.

2-jadval.

Muloqot ta’sirchanligiga ta’sir etuvchi pedagogik-psixologik omillar

Omillar nomi	Ta’sir darajasi (%)	Izoh
O‘qituvchining ijobiy munosabati	82	O‘quvchi o‘zini ishonchli his qiladi
Jamoaviy o‘yinlar va treninglar	74	Faollik va ishonchni oshiradi
Oila bilan ijobiy aloqa	68	Bolaning emotsional barqarorligini mustahkamlaydi
Sinfdozlar o‘rtasidagi hamkorlik	63	Muloqot madaniyatini rivojlantiradi

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, muloqot ta’sirchanligi ko‘p jihatdan muhit omillariga, o‘qituvchi-o‘quvchi o‘rtasidagi psixologik aloqalarga bog‘liq. Pedagogik yondashuvda bolaning emotsional holatini inobatga olish, ijobiy motivatsiya berish, guruh faoliyatni yo‘lga qo‘yish muloqotning ta’sirchanlik darajasini oshiradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda muloqot ta’sirchanligi ularning shaxsiy rivojlanishida markaziy o‘rinni egallaydi. Bu jarayon bolalarning ijtimoiy moslashuvini, o‘zini ifoda etish ko‘nikmalarini va emotsional barqarorligini shakllantiradi.

Muloqotning ta’sirchanligi yuqori bo‘lgan bolalar dars jarayonida faolroq ishtirok etadi, o‘qituvchi bilan samarali aloqa o‘rnatadi va ijobiy ijtimoiy xulq-atvorga ega bo‘ladi. Shu bois, boshlang‘ich ta’lim bosqichida o‘qituvchilar uchun kommunikativ treninglar, rolli o‘yinlar, psixologik mashg‘ulotlar tashkil etish zarur.

Muloqot ta’sirchanligini rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar — rag‘batlantirish, emotsional qo‘llab-quvvatlash, hamkorlik muhitini yaratish, o‘yin texnologiyalaridan foydalanish — yuqori samara beradi. Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikda ishlash, oilaviy muloqot madaniyatini rivojlantirish ham bola shaxsida muloqotga bo‘lgan ishonchni kuchaytiradi.

Natijada, pedagogik va psixologik yondashuvlarning uyg‘unligi kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda muloqot ta’sirchanligini oshirishning muhim omili sifatida e’tirof etiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Petrovskiy A. V. — Obshcheniye i razvitie lichnosti. — Moskva: Prosveshcheniye, 2021. — 212-b.
2. Krutetskiy V. A. — Psixologiya obucheniya i vospitaniya shkolnikov. — Moskva: Akademiya, 2023. — 276-b.
3. Ashurova Sh. R. — Bolalar psixologiyasi va shaxs rivojlanishi. — Toshkent: O‘zbekiston,

2019. — 189-b.

4. Nurmatova N. M. — Boshlang'ich ta'limda muloqot madaniyatini shakllantirish yo'llari. — Toshkent: Fan, 2020. — 158-b.

5. Karimova V. M. — Shaxs psixologiyasi. — Toshkent: Universitet, 2015. — 230-b.

6. Saidov A. — Pedagogik psixologiya asoslari. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017. — 204-b.